

lem den svenske kirke og brudekroneskikken, stærkere end i noget andet nordisk land. Kataloget omfatter ikke færre end 85 bevarede kroner fra 1600- og 1700-årene, alle afbildet og omhyggeligt beskrevet med vedføjede arkivalske oplysninger i fornem museal teknik, et smukt eksempel på den genstandsforskning, som må høre til museernes grundlæggende opgaver. Dernæst tager undersøgelsen sigte på det kunsthistoriske og håndværksmæssige. Kronerne placeres indenfor smykkekonsten, hvis almindelige stiludvikling ikke helt følges på grund af den stærke binding til en fast tradition også formmæssigt. For det tredje tages spørgsmålet om brug og bæring af kronerne op og da med et videre udsyn end blot til et enkelt stift, det må nødvendigvis have nordisk sigte. Barbro Hovstadius konstaterer, at Sverige er det af de nordiske lande, hvor de fleste kroner er bevaret, og hvor skikken har holdt sig bedst. Det kræver en forklaring, og den finder forfatterinden, dels i at den unge lutherske kirke havde behov for indtægter, som kunne skaffes ved at leje kroner ud, dels i en særlig udvikling af den svenske kirkeret. I alle nordiske lande var trolovelsen oprindelig retsstiftende med påfølgende samliv. Mod denne traditionelle opfattelse førte den svenske kirke en sejr kamp for, at alene den kirkelige vielse skulle betegne ægteskabets indgåelse. Og her kommer da kronen til at spille ind, idet det kun var den kyske brud, der måtte bære krone og udslaget hår i kirken. Hermed institutionaliseredes brudekronen, og derved sikredes dens lange, mere end 400-årige tilværelse i den svenske kirke. Den brud, der vovede at bære kronen med urette, kunne tilmed indtil 1915 idømmes bøde. Med al respekt for kirkeretten må man dog vist også regne med et vist sammenhæng med folkedragtens levende eksistens endnu i forrige århundrede samt et lille tilskud af nationalromantik i begyndelsen af dette.

Til slut en lille dansk anmærkning. I et nordisk sprog virker det irriterende at se stavemåden Schleswig for Slesvig, og at tale om påvirkning fra Slesvig til Sønderjylland (s. 30) er simpelthen uden mening.

Sigvard Skov

Henning Eichberg: Militär und Technik. Schwedenfestungen des 17. Jahrhunderts in den Herzogtümern Bremen und Verden. Düsseldorf, Pädagogischer Verlag Schwann, 1976. 331 s., ill.

Det er korrekt, som det indledningsvis påpeges, at teknikhistorie før i tiden ofte var ensbetydende med opfindelsernes historie. Denne afgrænsning bevirkede, at interessen først og fremmest samlede om selve den tekniske udvikling, mens vekselvirkningen mellem teknologisk udvikling og ændringer i samfundsstrukturen trådte i baggrunden. Det er netop det sidstnævnte forhold, der først og fremmest interesserer Henning Eichberg. Han definerer målet for sin undersøgelse som »eine Strukturbeschreibung, die ... Wirkungszusammenhänge aufzuzeigen versucht, insbesondere einige strukturelle Voraussetzungen des Wandels« for derigennem at efterprøve den blandt andre af Werner Sombart udviklede tese om »der progressiven Wirkung des Militärs im Bereich der Technik« (s. 10). Han har valgt at belyse forholdet ved en undersøgelse af det svenske fæstningsbyggeri i Bremen og Verden ud fra den betragtning, at netop fæstningsbyggeriet havde talrige berøringsflader til samfundet i almindelighed (byplanlægning, vej- og vandbygning osv.). Tidsmæssigt afgrænses undersøgelsen af Trediveårskrigen og Store nordiske Krig.

Det må straks fastslås, at bogen ikke giver svar på ovennævnte relevante, men overordentlig ambitiøse problemstilling. Fremstillingen rummer en omhyggelig gennemgang af det svenske fæstningsbyggeri fra såvel politiske, strategiske som tekniske (fortifikatoriske) synspunkter. Det fastslås bl. a., at fæstningsbyggeriet i periodens løb blev et stats-

anliggende, hvorved det efterhånden underordnedes et samlet strategisk system. Dette bevirkede, at der skete en differentiering af fæstningernes funktioner, hvilket igen som resultat havde ændrede udformninger i fortifikationen.

Resultater af denne art er langt fra uden interesse; men de danner en helt utilstrækkelig baggrund for at besvare problemstillingen – hvilket forfatteren klogeligt da heller ikke forsøger. Med en ikke ringe overraskende effekt meddeler han blot i bogens slutning, at han snarest vil offentliggøre endnu et bind, hvori alle de i forhold til problemstillingen interessante spørgsmål af økonomisk og social art vil blive behandlet. En indholdsfortegnelse til dette interessante bind findes s. 329–30, og den ser virkelig spændende ud. Da fremstillingen i dette bind må anses for en helt nødvendig del af svaret på problemstillingen, kan det kun betegnes som uheldigt, at det endnu ikke foreligger. Før dette er tilfældet, er det derfor heller ikke muligt at foretage en egentlig vurdering af den del af undersøgelsen, der her fremlægges.

Det er således unægteligt med den største forventning, man imødeser fremkomsten af den lovede fortsættelse. I mellemtiden kan man glæde sig over, at dr. Eichberg har taget dette forsømte forskningsområde op til behandling, ligesom man har en helt umiddelbar nytte af den s. 284–88 aftrykte fortegnelse over militærtekniske specialudtryk med oversættelse til klart sprog. Den vil udfylde et ægte savn hos mangen militært interesseret faghistoriker.

Knud J. V. Jespersen

J. S. Kepler: The Exchange of Christendom. The International entrepôt at Dover, 1621–1651. Leicester University Press 1976. 191 s. £ 7.50.

Det hjørne af Englands økonomiske historie i 1600-tallet, den amerikanske historiker J. S. Kepler har valgt som emne for sin *dissertation*, savner trods sit begrænsede omfang hverken interesse eller betydning. Begunstiget af sin neutralitet under hovedparten af trediveårskrigen lykkedes det ved toldbegunstigelser at opbygge et konkurrencedygtigt entrepôt i Dover, hvor de krigsførende magter kunde benytte engelsk tonnage til transport af varer og penge, det sidste specielt med henblik på overførsel fra Spanien af kapital til krigsskuepladsen i Flandern. Navnlig i årene efter genåbningen af den spansk-nederlandiske konflikt 1621 og efter krigsudbruddet mellem Spanien og Frankrig 1635 profiterede Dover – og den engelske krone og dens toldforpagtere – i høj grad af denne trafik. I sit afsluttende kapitel forsøger dr. Kepler at vurdere Dover-entrepôt'ets økonomiske betydning for England; i kulminationsårene op mod 1640 synes denne virksomhed at have beslaglagt omtrentligt halvdelen af den engelske handelstonnage og de vareværdier, som re-eksporteredes fra Dover, at have svaret til ca. 30 % af den samlede eksport fra London og landets *outports*. Et minus var det dog, at beskyttelsen kan antages at have begunstiget Englands konkurrenter i produktion og omsætning af *new draperies*. Freden 1648 fjernede foreløbig betingelserne for denne engelske tramskibsfart; nederlænderne viste påny deres konkurrencedygtighed på fragtmarkedet, og først søkrigene mod Nederlandene og den fulde udbygning af navigationsakterne efter 1660 gav muligheder for mere varig og stabil genopbygning og ekspansion.

Det er forfs. tese, at den engelske politik i Dover blev tilrettelagt under hovedhensynet til kronens og toldforpagternes økonomiske interesser, og at udviklingsforløbet i Dover altså i en vis udstrækning var afhængigt af regeringens forholdsregler. Hovedparten af bogen beskæftiger sig med bevisførelsen på politisk og handelspolitisk plan for hovedsynspunktet – og som helhed overbevisende. Derimod savner man fortrolighed med